IZUMI, KI SO SPREMENILI NAŠ SVET

MILO

Sumerci, 4. st. pr. n. št.

Sumerci so iz rastlinskega olja izdelovali milu podobno snov, ki so jo uporabljali za oskrbovanje ran. Da je milo uporabno tudi za umivanje, so spoznali šele Rimljani. Milo, kot ga poznamo danes, so začeli uporabljati sicer šele v 7. stoletju.

PAPIR

Tsai-Lun, 105 pr. n. št., Kitajska

Tsai Lun je bil dejansko le cesarjev uradnik, ki je izum opisal. Prvi papir so izdelovali iz starih cunj in ostankov svile, uporabljali pa so ga tudi za tapete in obleko. Že v 7. stoletju so na takšen papir tiskali prve bankovce.

KOLEDAR

Gaj Julij Cezar, 45 pr. n. št.

Julijanski koledar, ki je že imel prestopno leto, je uvedel Gaj Julij Cezar leta 45 pr. n. š. Uporabljal se je do koledarske reforme papeža Gregorja XIII. oktobra 1582 (gregorijanski koledar). Ta je v rabi še danes.

OČALA

Salvino degli Armati, 13. stoletje, Italija

Že 1000 let pr. n. št. so stari Asirci izdelali prve leče, ki so delovale kot povečevalna stekla. Prva očala za izboljšanje vida pa so prišla v rabo šele v poznem 13. stoletju v Toskani v Italiji. Sončna očala naj bi izumili Kitajci že v 10. stoletju.

TISK

Johannes Gutenberg, 15. stoletje, Nemčija

Na Kitajskem so že v 6. stoletju tiskali z lesenimi modeli na tkanino in na papir. Gutenbergov izum pa je bil revolucionaren, saj je uvedel tako imenovane gibljive črke, ki jih je tiskar na tiskarski plošči sestavil v besede in stavke. Tako je bilo v enem zamahu mogoče natisniti celo stran.

DALJNOGLED

Hans Lippershey, 1608, Nizozemska

Daljnogled naj bi izumil nizozemski brusilec leč za očala Lippershey. Leta 1609 je italijanski učenjak Galileo kot prvi uporabil daljnogled za opazovanje neba in tako prišel do izjemnih odkritij v vesolju.

PARNI STROJ

James Watt, 1769, Škotska

Idejo za parni stroj je dobil Denis Papin leta 1690, prvi ga je zgradil Newcomen leta 1712. Pol stoletja kasneje pa je James Watt ta izum izboljšal in ga naredil uporabnega. S parnim strojem se je bistveno spremenil način dela, kar označujemo kot industrijsko revolucijo.

ZOBNA KRTAČKA

William Addis, 1780, Anglija

Naši predniki so za čiščenje zob uporabljali marsikaj, od svinjskih ščetin, konjske dlake do trdega najlona. Addis je uporabljal kravje ščetine ter bil prvi, ki je ustanovil podjetje za proizvodnjo zobnih ščetk. Šele v šestdesetih letih prejšnjega stoletja so na trg prišle zobne ščetke, kot jih poznamo danes.

SVINČNIK

Joseph Hardtmuth, 1790, Avstrija

Stari Egipčani so domnevno že pred 5000 leti pisali s svincem. Svinčena pisala v lesenem okvirju so uporabljali že v 17. stoletju. A šele Hardtmuthu je uspelo narediti svinčnik iz grafitne mešanice in vode v različnih odtenkih. Njegovo podjetje še vedno na Dunaju izdeluje pisala.

ŽVEČILNI GUMI

John Curtis Jackson, 1848, ZDA

Ljudje so žvečili od nekdaj. Američan John Jackson pa je uporabil star indijanski recept, ki je imel za osnovo smrekovo smolo in začel žvečilni gumi prvi množično proizvajati. Žvečilni je postal sladka razvada, ki je osvojila svet. Modni dodatek, igrača ali osvežilec daha.

DŽINS

Levi Strauss & Jacob Davis, 1873, ZDA

Strauss in Davis sta za ameriške iskalce zlata iz trdega, gosto tkanega blaga začela izdelovati trpežne hlače. Džins je ime dobil po italijanskem mestu Genovi, od koder je bilo blago. Postal je simbol upora proti avtoriteti in tradiciji, simbol rok glasbe in zahodnega sveta. Najbolj priljubljeno oblačilo vseh časov.

TELEFON

Alexander Graham Bell, 1876, ZDA

V komunikaciji na daljavo je bilo odločilno odkritje, kako zvočne valove spremenimo v električne signale. Prvi, ki je izumil telefon, je bil sicer Johann Reis, ki je aparatu nadel tudi ime. A Bell je razvijal nadaljnje izboljšave in se kot izumitelj zapisal v zgodovino.

HLADILNIK

Carl von Linde, 1876, Nemčija

Za hlajenje shramb in skladišč so že v antiki uporabljali ledene kleti. Američan Gorrie je leta 1851 izumil hlajenje s stisnjenim zrakom, Francoz Carré pa le osem let kasneje hladilnik, zelo podoben današnjemu. Von Linde je napravo s kompresorjem tako izboljšal, da jo je bilo mogoče industrijsko proizvajati.

ŽARNICA

Thomas Alva Edison, 1880, ZDA

Že desetletja pred Edisonom so izumitelji predstavljali sisteme, ki so električni tok spreminjali v svetlobo. Edisonu je uspelo razviti žarnico na žarilno nitko, ki se je od drugih razlikovala po tem, da je dajala veliko svetlobe in imela relativno dolgo življenjsko dobo. To je bila prednost njegovega patenta.

TELEVIZIJA

Paul Nipkow, 1883, Nemčija

Prvi televizijski sprejemniki so imeli vgrajen motor s sistemom vrtečih se plošč s spiralno razmeščenimi luknjicami, s katerimi so dobili sliko predmeta na zaslonu. To je bila Nipkowa plošča, ki je bila osnova prenosa slike. Pozneje so namesto nje uporabljali katodno cev. Šele v petdesetih je bilo TV sprejemnike mogoče kupiti.

KOLO

Karl von Drais, 1817, Nemčija

Prevoznih sredstev brez izuma kolesa ne bi bilo. Prvo osebno kolo Karla von Draisa (1817) je bilo treba poganjati z nogami. Šele leta 1885 je John Starley naredil kolo, ki je bilo vsaj približno podobno današnjih kolesom in ga je bilo mogoče tudi usmerjati. Poimenoval ga je Rover.

AVTOMOBIL

Carl Benz, 1886, Nemčija

Od 17. stoletja so se znanstveniki ukvarjali z vozili, ki bi delovala na motor z notranjim zgorevanjem. Leta 1885 je Carl Benz sestavil avto, ki ga je poganjal bencinski motor. Prvi avtomobil je imel sicer samo tri kolesa, prednje je bilo nekoliko manjše. Prvi štirikolesnik so pri Benzu izdelali šele leta 1893, poimenovali so ga Victoria.

KINO

Max in Emil Skladanowsky, 1895, Nemčija

Brata Lumière sta začela obdobje gibljivih slik, torej filma. Prvič pa so film predvajali pred množičnim občinstvom leta 1895 v Berlinu. Samo dober mesec kasneje sta kinopremiero z vstopnino pripravila brata Lumière. Prve filme je bilo mogoče gledati samo v kinu, bili so nemi, spremljala jih je klavirska glasba ali celo orkester. Šele leta 1927 so posneli prvi zvočni film.

RENTGEN

Wilhelm Conrad Röntgen, 1895, Nemčija

Rentgenska svetloba je elektromagnetno valovanje s krajšo valovno dolžino in večjo energijo od vidne svetlobe. Zato je zelo prodorna in je z njo mogoče slikati notranjost človeškega in drugih teles. Rentgenska naprava za slikanje je bistveno pripomogla k razvoju medicine.

RADIO

Guglielmo Marconi, 1897, Italija

Do razvoja radia, kot ga poznamo danes, je vodilo veliko izumov. Italijanskemu fiziku Marconiju pa je prvemu uspelo z radiem brez žic prenesti novice na razdalji 5 kilometrov. Štiri leta kasneje mu je uspel že prenos prek Atlantika.

LETALO

Orville & Wilbur Wright, 1903, ZDA

Izumitelji vsega sveta so se stoletja ukvarjali z idejo, kako bi človek lahko letel. Veliko poskusov se je tragično končalo, šele bratoma Wright je leta 1903 uspelo obdržati letalo v zraku celih 12 sekund in nato tudi pristati. Samo v nekaj letih so letala osvojila svet in le nekaj deset let pozneje tudi nebo.

PENICILIN

Alexander Fleming, 1928, Škotska

Penicilin je nastal po naključju. Ko se je Fleming nekoč vrnil s počitnic, je opazil, da je plesen uničila njegovo kulturo bakterij. Tako je iznašel najpomembnejše zdravilo v zgodovini. Penicilin je kasneje postal prvi antibiotik, ki so ga množično uporabljali za reševanje življenj.

RAČUNALNIK

Konrad Zuse, 1941, Nemčija

Pripomočki za računanje so obstajali stoletja. Prvi delujoči programabilni računalnik Z3, ki ga je sestavil Konrad Zuse, je bil ogromen, zapleten in drag stroj, ki mu sprva niso pripisovali nobene prihodnosti. Računalniki pa so s časom postajali vedno manjši, lažji, preprostejši in vedno bolj zmogljivi.

INTERNET

Izumitelj neznan, 1969, ZDA

Vsak računalnik na svetu je danes s pomočjo medmrežja lahko povezan z drugim računalnikom. Internet in medmrežje sta popolnoma spremenila način komunikacije sodobnega človeka. Mejnik je povzročila uveljavitev svetovnega spleta www, ki so ga leta 1989 razvili v Cernu. Z njim lahko kadarkoli poiščemo katerikoli podatek, besedilo, glasbo ali film.

Da Vinci LEARNING

www.da-vinci-learning.com

www.mladinska.com/mojplanet

mojplanet